

Autor habilitační práce: Kryštof Boháček

Název: Úvod do platónských studií. Metodologie, perspektivy, směřování.

Vydavatel: Filosofia, nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR. ISBN 978-80-7007-764-1

RESUMÉ

Kniha Kryštofa Boháčka je komplexním úvodem do platónských studií s hlavním důrazem na metodologii interpretace a hermeneutiku čtení platónského textu. Autor tedy nepojednává v první řadě o Platónovi, ale o perspektivách a způsobech, jak Platóna číst a vykládat. Kniha je průvodcem po možnostech, výhodách a nevýhodách výkladových přístupů a škol, které se zejména v posledních dvou staletích při studiu Platóna osvědčily, prosadily a formují i předporozumění dnešního čtenáře. Nedílnou součástí je návrh vlastní hermeneutické perspektivy, v níž autor začleňuje pozitivní přínosy dosavadních škol a snaží se vyhnout jejich charakteristickým omezením.

Kniha sestává z pěti částí. První část představuje disciplínu platónská studia a následně autor identifikuje pět základních problémů, jimž nutně čelí každý čtenář Platónova textu. Snaha zdůvodnit tyto nejisté, ale pro každý výklad zcela nezbytné předpoklady, vedla novověké badatele k hledání mnoha způsobů, cest a perspektiv, které podle autora vysvětlují rozmanitost, bohatství, ale také vnitřní nejednotnost i vzájemnou protikladnost výkladových perspektiv současných platónských studií.

Druhá, nejrozsáhlejší část, je věnována dějinám platónských studií, tedy přehledu nejvýznamnějších zástupců vlivných novověkých výkladů Platóna, řazenému podle klíče jejich metodologického zázemí, výchozích hermeneutických předpokladů i zásad, včetně rozboru charakteristických metod a postupů. Třetí část dokládá nastíněné tendence na podrobné analýze dvou vůdčích a vzájemně kontroverzních postav platónského bádání závěru XX. století, Gregory Vlastose a Charlese Kahna.

Čtvrtá část reflektuje paradigmatické změny, kterými v reakci na kontroverze devadesátých let prošla platónská studia na přelomu tisíciletí. Z hlediska hermeneutiky tato změna vedla k obecnému rozšíření perspektivismu jakožto nekontroverzního, ale zároveň i neambiciózního základního interpretačního přístupu. V druhé polovině čtvrté části autor navrhuje řešení - svou variantu *molekulárního perspektivismu* (viz níže, IV.)

Pátá část je věnována nejnovějším alternativám vůči autorovu molekulárnímu perspektivismu, tedy paralelním snahám dalších autorů o modifikaci převládajícího

základního interpretačního přístupu. Za prvé je to stále populárnější, inklusivní naratologická perspektiva, za druhé excentrická, důsledně koherentní *Reading order*.

I. Úvod do platónských studií

Platónská studia dnes zahrnují takové spektrum tak rozmanitých obrazů Platóna, že je vůbec obtížné mluvit o jednotě oboru. Tato roztříštěnost a vzájemná nekompatibilita výkladů spočívá podle Boháčka v pěti jedinečných charakteristikách.

Základní charakteristikou je napětí mezi tradicí platónského výkladu a zněním dochované sady Platónových spisů. S tím úzce souvisí druhá základní charakteristika, kterou je nejistota ohledně pramenů. Množství dochovaných spisů, jejich vzájemná rozdílnost a zmíněné odlišnosti oproti jednotné výkladové tradici vedou opakovaně ke zpochybňování autenticity často klíčových dialogů. Konsensu se nepodařilo dosáhnout.

Třetím charakteristickým rysem je dialogická povaha Platónova díla: autor sám v textu nevystupuje a není vůbec jasné, které z názorů prezentovaných různými postavami sám zastává a je-li vůbec jeho snahou rozhodovat za čtenáře, k čemu se má přiklonit. Samy texty ani nenaznačují, jestli autor zastává v celém díle koherentní pozici, nebo během tvorby své názory měnil. Zde přichází ke slovu čtvrtá charakteristika, a tou je postava Sókrata, která v mnoha dialozích zastává ne zcela jednotné postoje. Nepanuje shoda, nakolik se jedná o literární variace a nakolik o cílené rozdíly; dále není jasné, jaký je vztah literárního Sókrata k Sókratovi historickému – a tedy, konečně, jaký je vztah mezi Sókratem a Platónem.

Poslední charakteristickou nejistotou platónských studií je otázka, zda je možné tyto výchozí problémy, dané samotným předmětem bádání, vyřešit filologickými a historickými prostředky před samotnou interpretací (stylometrika, chronologie), anebo zda jsou nedílnou součástí interpretačního procesu jako takového.

II. Hermeneutická východiska

Druhá část představuje hlavní směry novodobého platónského bádání jako snahu vyřešit pět zmíněných nejistot. Nejprve je představeno moderní založení oboru jako interpretace dochovaného textu, s paradigmatickým vlivem Schleiermachera. Alternativně pokračuje tradice snahy o jednotný, kontinuální platónský výklad.

Autor dále seznamuje čtenáře s dvojím základním hermeneutickým přístupem: byl Platón běžný učitel, usilující zprostředkovat svou nauku (dogma) žákům, nebo se

snažil žáky naučit samostatně myslet a dát jim metodologickou výbavu ke kritické a nezávislé filosofii? Hermeneutický předpoklad priority metody zakládá skeptický výklad Platóna. Dogmatický výklad autor dělí podle toho, zda interpretační školy v dialozích hledají uzavřený systém doktrín, nebo otevřené vize svázané morálními postoji, anebo dialogy chápou jako esoterické šifry, odkazující k tajným doktrínám předávaným ústně.

Další dělicí linie mezi školami vychází z předporozumění dialogům: jde o velkou fresku, dohromady skládající obraz s jednotným plánem (unitariáni), nebo postupné zprávy o autorově vývoji a zrání (developmentalisté)? Napětí mezi přístupy vyvrcholilo sporem o chronologii Platónova díla a hermeneutickou relevanci stylometricky.

Jako poslední základní interpretační přístup je představena *třetí cesta*, škola autorů zásadně odmítajících popsané dichotomie moderního bádání a zdůrazňujících jiná specifika dialogů (dramatická povaha, mimésis, evangelizační analogie).

Kromě základního interpretačního dilematu je provýklad Platónova dialogu klíčové, z jaké hermeneutické perspektivy autor k textu přistupuje: je dialog pro autora především systém vzájemně provázaných originálních témat (ideje, nesmrtelná duše), nebo složitá víceúrovňová struktura, kterou je třeba rozklíčovat? Jedná se primárně o literární dílo, nebo spíše sadu důkazů založených na formální argumentaci, anebo o historické svědectví myšlení své doby? Autor prochází nejrozšířenější perspektivy čtení.

Poslední sekce druhé části je věnována metodám čtení, tedy práce s konkrétním textem dialogu. I ti platónští interpreti, kteří se shodnou v základním interpretačním přístupu nebo hermeneutických perspektivách, se často liší v tom, jestli konkrétní pasáž čtou společně s ostatními dialogy podle analogie tématu (syntetické čtení), anebo zda je výklad prezentovaných názorů striktně vázán na dramatické vztahy mezi postavami, které je zastávají (dramatické čtení). Jiné čtení umožňuje *proléptická* metoda, požadující k rozumní krátkým dialogům *Ústavu* jako interpretační kontext, a jiné *triumfalismus*, hledající v textu naivní předchůdce vlastních vědeckých koncepcí.

III. Paradigmatické postavy platónského bádání

Třetí část dokládá vrcholnou podobu snahy řešit pět základních nejistot platónského bádání na dvou vůdčích postavách devadesátých let. Nejprve je detailně rozebrán Vlastos, jenž v *raných sókratovských dialozích* nacházel skepticko-moralistický obraz historického Sókrata, naopak ve zbytku Platónova díla stále dogmatictější

metafysiku. Proto rozdělil Platónův korpus na čtyři chronologické části dle stylometrie a identifikoval několik filosofických profilů ukrytých za postavou Sókrata.

Oproti tomu Kahn se zaměřil na literární stránku dialogů, kterou jakožto vyvíjející se formu odlišil od jednotně konceptuálně založené filosofické nauky. Rozdíly mezi dialogy zdůvodnil zejména literární formou a přišel s *proléptickým čtením*, které předpokládá znalost *Ústavy* jako podmínku relevantní interpretace *sókratovských dialogů*. Úkolem čtenáře je vyložit tyto dialogy tak, aby byly v souladu s *Ústavou*.

IV. Reakce a směřování

Čtvrtá část začíná v neřešitelném bodě, do kterého dospěly protikladné tendence devadesátých let. Vlastos nedokázat obhájit exaktnost stylometrie a tedy chronologické skupiny, Kahn zdůvodnit absolutní prioritu *Ústavy* a maximu jednotného výkladu. Do podobných kontroverzí dle G. Presse upadl obor ve čtrnácti směrech.

Generace přelomu tisíciletí odmítla pokračovat v bojích škol a přišla s novým, nekontroverzním základním interpretačním přístupem: perspektivismem. Boháček tuto změnu představuje jako paradigmatický zlom v dějinách platónských studií a vlastně rezignaci na jednotnou metodologii, hermeneutická východiska i snahu o řešení pěti základních nejistot. Badatelé se shodují na textu jednoho dialogu jako základní interpretační jednotce s autonomní filosofickou perspektivou. Podle ní a svých cílů volí interpret metodologii. Kromě koherence je kritériem interpretační produktivita.

V polovině čtvrté části autor předkládá svůj návrh modifikovaného základního interpretačního přístupu, *molekulární perspektivismus*. Přihlašuje se k principu základní interpretační jednotky, na rozdíl od obecného perspektivismu (který označuje jako atomární) se domnívá, že zvláště v případě malých sókratovských dialogů jeden text tuto roli zastávat nemůže. Proto navrhuje molekulu – skupinu vzájemně svázaných dialogů – jakožto základní interpretační jednotku. Vazba mezi dialogy vychází z textové evidence - analogie literární formy. Formální stránku dialogů Boháček sleduje v Bachtinově typologii dialogických žánrů i pomocí své metody *formální analýzy*, studující paralely základních prvků typu charakter partnera, počet účastníků, dialogická chronotopie, filosofický profil reprezentovaný Sókratem, argumentační vzorec atd.

Na tomto základě Boháček dochází ke stanovení dialogické typologie, která zahrnuje celkem šest *molekulárních perspektiv*. Každá perspektiva je tvořena určitým

počtem dialogů stejného typu (analogické formy), které společně sdílejí autonomní, na dialozích jiných typů nezávislou filosofickou perspektivu, která představuje hermeneutický horizont interpretace těchto dialogů. Jedná se především o předporozumění tomu, co je to vlastně filosofie, jaké má možnosti a hranice, a o co má usilovat. V první perspektivě (*Ion*, *Hipp. Min.*) se jedná především o skeptickou, racionální kritiku a přehodnocování všeho tradičního a nezdůvodněného, bez vlastního pozitivního obsahu. Ani druhá perspektiva nepředkládá explicitní formulaci doktríny: filosofie je výchova robustním životním příkladem a vzorem, který vyzývá k praktickému následování (*Charm.*, *Lys.*). Naopak třetí perspektiva ukazuje filosofa jako učitele a intelektuála, který je doprovázen žáky a společně bojují o prosazení mistrovské nauky (*Gorg.*, *Symp.*); oproti konkurenci je filosofie založena v morálních stanoviscích. Čtvrtá perspektiva se nejvíce blíží tradičnímu platonismu (*Resp.*, *Phaed.*). Pátá perspektiva opouští sókratovský osobní model dialektiky a směřuje k matematicko-logické formalizaci (*Soph.*, *Pol.*). Poslední molekula sdružuje texty se zcela specifickou, v zásadě nedialogickou formou (*Apol.*, *Ep.*).

Boháčkův molekulární perspektivismus představuje návrat k řešení pěti základních problémů na inkluzivní perspektivistické bázi. Oceňuje poznatky staršího bádání (Kahn, Vlastos, Strauss, Szlezák atd.) bez jejich absolutizace a kontroverzí. Zároveň se Boháček domnívá, že provázaná pluralita v rámci jednoho korpusu věrně odpovídá zkušenosti poctivého čtenáře. V neposlední řadě pokrývá šest perspektiv platónské filosofie téměř celý následující vývoj evropské filosofie a vysvětluje tak neutuchající zájem a pestrou paletu pokračovatelů do dnešních dnů.

V. Místo závěru: nadějně vyhlídky

Poslední část se zabývá dvěma směry, které sdružují současné perspektivisty, usilující přece jen se vrátit k řešení základních nejistot oboru. Jak naratologové, tak Altman sdílejí s Boháčkem perspektivu čtenáře a formální hermeneutické předpoklady. Právě v perspektivě čtenáře Boháček spatřuje nadějně vyhlídky platónských studií.